

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17522791>

Вигівська Вікторія,

бібліотека Криворізького національного університету,
ORCID: 0009-0008-5133-762X, e-mail: vyhivskavika@gmail.com

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

АНОТАЦІЯ. У статті висвітлено актуальність наукової етики та академічної доброчесності в контексті інтеграції України у світовий освітній простір. Підкреслено ключову роль бібліотек вищих навчальних закладів як центрів доступу до інформації та просування правил академічної доброчесності серед усіх учасників освітнього процесу. Практичні результати роботи представлені на прикладі бібліотеки Криворізького національного університету. Бібліотека у співпраці з Центром забезпечення якості вищої освіти проводить заходи з підвищення інформаційної грамотності, навчаючи студентів правильному оформленню посилань, використанню авторитетних джерел інформації та розвитку навичок самостійного виконання завдань. Описано внесок бібліотеки у боротьбу з неправомірними діями через надання доступу до міжнародних наукових баз даних, створення електронного каталогу та функціонування інституційного репозиторію. Підкреслено важливість знання національних стандартів (ДСТУ) та міжнародних стилів цитування для успішної інтеграції української науки у світову систему.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: академічна доброчесність, наукова етика, бібліотека, інформаційна грамотність, цитування, плагіат, репозиторій, ДСТУ, стилі цитування.

ВСТУП. Питання етики є завжди актуальним у будь-якому контексті, а питання наукової етики й поготів – з огляду на прагнення України інтегруватись у європейський і світовий освітній та науковий простори.

Бібліотеки закладів вищої освіти України як осередки доступу до інформаційних потоків мають розповсюджувати та популяризувати серед здобувачів освіти, викладачів, наукових працівників та інших користувачів бібліотеки правила академічної доброчесності та спонукати дотримуватися їх.

Академічна доброчесність — сукупність етичних принципів та визначених Законом України «Про освіту», Законом «Про вищу освіту» та іншими законами України правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [5].

Як видно з визначення, поняття «академічна доброчесність» є всеосяжним. Воно стосується не лише загальної корпоративної культури закладу вищої освіти, а водночас і внутрішньої культури особистості. Важливими аспектами академічної доброчесності є боротьба з плагіатом та інформаційна грамотність. Саме аспект інформаційної грамотності напряму залежить від бібліотеки навчального закладу. Здобувачі освіти повинні знати й вміти використовувати всі доступні інформаційні ресурси та інструменти пошуку й відбору авторитетних наукових джерел, дотримуватися норм законодавства про авторське право, доброчесності запозичень, цитування, правил оформлення бібліографічних посилань. Негідна академічна поведінка – це не лише списування, плагіат чи фальсифікування даних, а й використання інших засобів, у тому числі грошей або послуг для нечесного отримання балів.

МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ. Дослідження базується на аналізі нормативно-правової бази України та практичної діяльності бібліотеки закладу вищої освіти.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ. Одним із напрямів діяльності бібліотеки Криворізького національного університету є постійне підвищення інформаційної культури, навичок роботи з інформаційними ресурсами здобувачів вищої освіти, професорсько-викладацького складу та інших користувачів бібліотеки.

Спільно із Центром забезпечення якості вищої освіти Криворізького національного університету бібліотека проводить заходи з тематики інформаційної грамотності та академічної доброчесності. Основна увага під час проведення занять приділяється:

- правильному використанню авторитетних джерел інформації;
- формуванню навичок самостійного виконання навчальних завдань;
- дотримання норм законодавства про авторське право, доброчесності запозичень, цитувань;
- правилам оформлення бібліографічних посилань.

Сучасна навчальна та наукова робота потребує постійного інформаційного забезпечення, адже інформація в сучасному світі має тенденцію до втрати актуальності. Підбору джерел інформації та їх правильному цитуванню потрібно приділяти належну увагу. Для якісного наукового пошуку потрібно користуватися якісними джерелами інформації, зокрема:

- передплатними базами даних наукової інформації (Scopus, Web of Science, Research4Life);
- базами даних відкритого доступу (BASE, Google Scholar, DOAJ, DOAB, OpenDOAR та ROAR, WorldWideScience.org, WorldCat, Наукова періодика України);
- електронними каталогами бібліотек;
- інституційними репозитаріями.

Вебсайт бібліотеки Криворізького національного університету організований таким чином, що будь-яка інформація, яка є на сайті, спрямована на формування академічної доброчесності. Бібліотека організовує доступ до міжнародних наукометричних баз даних, світових видавництв наукової літератури в межах проекту Research4Life, платформ Science Direct, DOAJ, Наукової періодики України, Реєстру наукових видань України тощо, а також проводить заняття для здобувачів освіти та науково-педагогічного персоналу з формування навичок роботи зі світовими та вітчизняними ресурсами.

Серед ресурсів бібліотеки, якими можна користуватися віддалено для підготовки списків джерел до наукових робіт чи рекомендованої літератури до освітніх програм, є Електронний каталог. Він показує активний фонд бібліотеки та забезпечує оперативний пошук інформації для виконання різноманітних запитів користувачів.

Із 2018 року в Криворізькому національному університеті функціонує Репозитарій — електронний архів, де зберігаються та підтримуються всі наукові праці, навчальні посібники, статті та інші документи, які створили викладачі та студенти університету, з метою забезпечення доступу до постійного безоплатного, повнотекстового їх перегляду через інтернет. Адже відкритий доступ до наукових публікацій — це крок у сприянні академічній доброчесності.

Для оформлення посилань і списку використаних джерел в Україні використовується ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання», ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис, бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання» та ДСТУ 7152:2020 «Інформація та документація. Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках». На допомогу користувачам пропонуються: «Приклади оформлення бібліографічного посилання» та «Приклади оформлення списку літературних джерел» [3, 4].

У науковому світі є понад 6 тисяч різних стилів цитування джерел у наукових роботах залежно від галузі, місця, у якому публікується робота тощо. Згідно з Вимогами для оформлення дисертації бібліографічний опис списку використаних джерел може оформлятися здобувачем наукового сту-

пеня за його вибором з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» або з дотриманням одного зі стилів, віднесених до рекомендованого переліку стилів оформлення списку наукових публікацій [11].

Навички оформлення цитувань та посилань у наукових роботах за міжнародними стилями є важливими для українських дослідників. Адже від того, як і наскільки відбудеться інтегрування української науки у світову систему наукової комунікації, Україна сприйматиметься у світі або як «наукова держава», або ні. На це не в останню чергу впливає публікування результатів досліджень українськими вченими в міжнародних наукових журналах та публікування в українських наукових журналах робіт закордонних науковців [7].

Якщо у користувача немає часу чи бажання оформлювати бібліографію, на допомогу придуть бібліографічні менеджери (або редактори бібліографії) — це спеціальні програми для автоматизації роботи з літературними посиланнями: збору, організації, форматування та вставки посилань у текст. Популярні приклади таких програм: Zotero, Mendeley, EndNote, Citifast та інші. Вони допомагають створювати бібліографії в різних стилях, автоматично генерувати списки літератури та ефективно керувати джерелами.

ВИСНОВКИ. Бібліотеки закладів вищої освіти України є активними учасниками освітнього процесу, які забезпечують доступ до достовірних ресурсів, навчання інформаційній грамотності та навичкам доброчесного використання джерел, а також упроваджують сучасні інформаційні технології (репозитарій, електронний каталог), безпосередньо сприяючи утвердженню академічної доброчесності як основи чесності та довіри до результатів навчання та наукових досягнень.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Воскобойнікова-Гузєва, О. В., Загуменна, В. В., & Шевченко, І. О. (2018). Академічна доброчесність та бібліотеки: програма підвищення кваліфікації працівників бібліотек. Українська бібліотечна асоціація. <https://drive.google.com/file/d/1Adh0fODcBwxDwK-pWJ878JD7bhe6D7Et/view>
2. Баскакова, С. О., & Вигівська, В. О. (2019). Бібліографічний менеджер EndNote для науковців : (із досвіду роботи бібліотеки Криворізького національного університету). У: Сучасна бібліотека: проблеми, досвід та вектори розвитку : матеріали науково-практичної інтернет-конференції (м. Харків, 28–29 травня 2019 р.) (с. 9–13). М-во охорони здоров'я України, Нац. фармацевтичний ун-т, Наукова бібліотека. <http://ds.knu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/24/1/%d0%91%d1%96%d0%b1%d0%bb%d1%96%d0%be%d0%b3%d1%80%d0%b0%d1%84%d1%96%d1%87%d0%bd%d0%b8%d0%b9%20%d0%bc%d0%b5%d0%bd%d0%b5%d0%b4%d0%b6%d0%b5%d1%80%20EndNote%20online%20%d0%b4%d0%bb%d1%8f%20%d0%bd%d0%b0%d1%83%d0%ba%d0%be%d0%b2%d1%86%d1%96%d0%b2%20%28%d1%96%d0%b7%20%d0%b4%d0%be%d1%81%d0%b2%d1%96%d0%b4%d1%83.pdf>
3. Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. (2007). Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання (ДСТУ ГОСТ 7.1:2006). Держспоживстандарт України. https://unimarc.org.ua/wiki/%D0%94%D0%A1%D0%A2%D0%A3_7.1:2006
4. Інформація та документація. (2016). Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання (ДСТУ 8302:2015). УкрНДНЦ. <https://nv-oneu.com.ua/downloads/dstu-8302-2015.pdf>
5. Закон України “Про вищу освіту” № 1556-VII, (2014). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
6. Коляда Н., Кравченко О., & Чупіна К. (2020). Академічна доброчесність як складова якості освітнього процесу в умовах закладу вищої освіти (з досвіду роботи Уманського державного

- педагогічного університету імені Павла Тичини). Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету, 2(2),95–104. <https://doi.org/10.31499/2307-4906.2.2020.216641>
7. Боженко, О., Корян, Ю., & Федорець, М. (2016). Міжнародні стилі цитування та посилання в наукових роботах. УБА. http://ojs.hdzva.edu.ua/download/apa_1.pdf
 8. Савенкова, Л. В., & Чуканова, С. О. (2016). Навчання студентів академічній доброчесності у бібліотеці ВНЗ. УБА. https://ula.org.ua/images/uba_document/programs/academ_integrety/Academ_2_12_red3.pdf
 9. Оніщик, Ю. (2019). Академічна доброчесність як основа сталого розвитку закладів вищої освіти. Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму, 2,7–9. <https://doi.org/10.33287/11199>
 10. Якуніна, Н. В., Чинюк, А. А., & Руденко, Я. В. (2016). Основи формування культури академічної доброчесності в бібліотеці. Українська бібліотечна асоціація. https://ula.org.ua/images/uba_document/programs/academ_integrety/Academ_1_12_red3.pdf
 11. Міністерства освіти і науки України. (2017, 12 січня). Про затвердження Вимог до оформлення дисертації, № 40. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0155-17#Text>.
 12. Соціальні мережі для наукових працівників. (2017). Бібліокур'єр, 2–3(19),2–3. http://library2.stu.cn.ua/Files/downloadcenter/%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82%20%D0%91%D1%96%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BE%D0%BA%D1%83%D1%80_%D1%94%D1%80%20%E2%84%96%202-3%202017-ilovepdf-compressed.pdf

Vyhivska Viktoriia,

Kyryvi Rih National University,

ORCID: 0009-0008-5133-762X, e-mail: vyhivskavika@gmail.com

ACADEMIC INTEGRITY IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

ABSTRACT. *The article highlights the relevance of scientific ethics and academic integrity in the context of Ukraine's integration into the global educational space. It emphasizes the key role of higher education libraries as centers for access to information and promotion of academic integrity rules among all participants in the educational process.*

The practical results of the work are presented using the example of the library of Kyryvi Rih National University. The library, in collaboration with the Center for Quality Assurance in Higher Education, conducts activities to improve information literacy, teaching students how to correctly format references, use authoritative sources of information, and develop skills for independent task completion.

The library's contribution to combating misconduct is described through providing access to international scientific databases, creating an electronic catalog, and operating an institutional repository. The importance of knowledge of national standards (DSTU) and international citation styles for the successful integration of Ukrainian science into the global system is emphasized.

KEYWORDS: *academic integrity, scientific ethics, library, information literacy, citation, plagiarism, repository, DSTU, citation styles.*